

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
huzuridagi Statistika agentligining
2024-yil 31 may dagi
180 -son buyrug'iga
Ilova

Ishlab chiqarishda shikastlanganlik ko'rsatkichlarini shakllantirish bo'yicha uslubiy nizom

“Ishlab chiqarishda shikastlanganlik ko'rsatkichlarini shakllantirish bo'yicha uslubiy nizom” (keyingi o'rinlarda – Uslubiy nizom deb yuritiladi) ishlab chiqarishda shikastlanganlik ko'rsatkichlarini shakllantirish tartibini belgilaydi va O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi tomonidan foydalanish uchun mo'ljallangan.

Ushbu Uslubiy nizom baxtsiz hodisalar va ularning moddiy oqibatlarini hisobga olish sohasidagi O'zbekiston Respublikasining qonunchilik va me'yoriy-huquqiy hujjatlariga asoslanadi. Shuningdek, Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) ning bu boradagi tavsiyalari hamda “Mehnat statistikasi to'g'risida”gi 160-sonli, “Mehnat xavfsizligi va sog'lig'i, mehnat muhiti to'g'risida” 155-son va “Mehnat xavfsizligi va gigiyenasiga ko'maklashish asoslari to'g'risida”gi 187-sonli konvensiyalarida belgilangan tamoyillardan foydalanilgan.

Uslubiy nizom O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 4-martdagi “O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida” PQ-114-son qarori ijrosini ta'minlash maqsadida, shuningdek, Statistik ma'lumotlarni ishlab chiqish jarayonlarining namunaviy modeli (Generic Statistical Business Process Model (keyingi o'rinlarda – GSBPM)) talablari asosida ishlab chiqilgan.

1-bob. Umumiy qoidalar

1. Uslubiy nizom GSBPM modelining qayta ishlash bosqichi doirasida ma'lumotlarni integratsiyalash, tasniflash va kodlashtirish, yangi ko'rsatkichlarni shakllantirish, umumlashtirish hamda qayta ishlashni yakunlash jarayonlarini o'z ichiga oladi.

2. Mazkur Uslubiy nizomda quyidagi asosiy atamalar va ularning ta'riflaridan foydalaniladi:

xodimlarning o'rtacha soni – mazkur korxonada mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan xodimlarning o'rtacha sonini ifodalovchi ko'rsatkich bo'lib, yil boshidan hisobot oyigacha bo'lgan davrdagi o'tgan barcha oylar uchun

xodimlarning o'rtacha oylik sonini yig'indisi summasini yil boshidan boshlab davr uchun oylar soniga bo'lish yo'li bilan aniqlanadi.

baxtsiz hodisa – xodimning ish beruvchi hududida ham, uning tashqarisida ham o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda, shu jumladan ish beruvchi tomonidan berilgan transportda ish joyiga kelayotgan yoki ishdan qaytayotgan vaqtda mehnatda mayib bo'lishiga yoki sog'lig'ining boshqacha tarzda shikastlanishiga olib kelgan va xodimni boshqa ishga o'tkazish zaruratiga, u kasbga oid mehnat qobiliyatini vaqtincha yoki turg'un yo'qotishiga yoxud vafot etishiga sabab bo'lgan hodisa;

ishlab chiqarish bilan bog'liq shikastlanish – bu xodim tomonidan mehnatni muhofaza qilish talablariga rioya qilmaslik natijasida olingan, shuningdek, tananing anatomik yaxlitligi yoki uning funksiyalari buzilishiga olib keladigan har qanday tashqi omillarning inson tanasiga to'satdan ta'siri natijasida kelib chiqqan shikastlanishdir;

ishlab chiqarishda shikastlanish – ish beruvchining hududida mehnat majburiyatlarini bajarish paytida, shuningdek, ish beruvchi taqdim etgan transportda ishga yoki ishdan ketayotganida sodir bo'lgan baxtsiz hodisalar tufayli bir ish kuniga yoki undan ko'proq vaqt davomida ishga layoqatligini yo'qotish yoki o'limga olib kelishi natijasida jabrlanganlar soni.

2-bob. Ishlab chiqarishda shikastlanishlarni kuzatish tartibi

3. Ishlab chiqarishda shikastlanish to'g'risidagi statistika ma'lumotlari O'zbekiston Respublikasi Bandlik va kambag'allikni qisqartirish vazirligi tomonidan yagona uslubiyat bo'yicha shakllantiriladigan ma'muriy ma'lumotlar asosida ishlab chiqiladi, shuningdek, yuridik shaxslar va ularning alohida bo'linmalari tomonidan elektron shaklda taqdim etiladigan mehnat hisobotlari asosida yig'iladi va jinsi, iqtisodiy faoliyat turlari, hududlar va boshqa belgilar bo'yicha ishlab chiqiladi.

4. Ishlab chiqarishda shikastlanish to'g'risidagi, baxtsiz hodisalar to'g'risidagi dalolatnomalar, mehnatga layoqatsizlik varaqalari, vaqtincha mehnatga layoqatsizlik ma'lumotnomalari birlamchi hisob hujjatlari hisoblanadi.

3 -bob. Ishlab chiqarishda shikastlanish ko'rsatkichlarini shakllantirishning uslubiy asoslari

5. Quyidagi baxtsiz hodisalar ishlab chiqarishda shikastlanish sifatida hisobga olinadi:

korxona hududida va uning tashqarisida mehnat vazifalarini bajarayotganda (shuningdek xizmat safarlarida) yuz bergan jarohatlanish, zaharlanish, issiqlik ta'siri, portlash, falokatlar, imoratlar, inshootlar va konstruksiyalar buzilishi, kuyish, muzlash, qizish, elektr toki va yashin urishi, hayvonlar, hasharotlar va sudralib yuruvchilar tomonidan shikastlanish, terroristik harakatlar natijasida shikastlanishlar, shuningdek, tabiiy ofatlar (zilzilalar, o'pirilishlar, suv toshqinlari, to'fonlar va boshqalar) tufayli salomatlikning boshqa xil shikastlanishlari;

o'z funksional vazifalarini bajarish yuzasidan, shuningdek, avariylarning, odamlar halok bo'lishining oldini olish va korxonaning mulkini saqlash maqsadida, ish beruvchi topshiriq bermagan bo'lsa ham, korxona manfaatlarini ko'zlab qandaydir xatti-harakatlarni amalga oshirayotganda;

xodim xizmat safarida bo'lgan yoki o'z funksional vazifalarini bajarish vaqtida – yo'l-transporti hodisasidagi, temir yo'l, havo yo'llaridagi, dengiz va daryo transportidagi, elektr transportidagi hodisa natijasida;

ish beruvchi tomonidan buyruq bilan maxsus ajratilgan uydan ishga va/yoki ishdan uyga xodimlarni tashish uchun mo'ljallangan transportda, shuningdek, ushbu maqsadlar uchun shartnoma (buyurtma)ga muvofiq, o'zga tashkilot transportida ishga ketayotgan yoki ishdan qaytayotganda;

ish vaqtida shaxsiy transportda, uni xizmatga oid safarlar uchun ishlatishga ruxsat berilganlik haqida ish beruvchining yozma buyrug'i mavjud, bo'lganda;

ish beruvchining topshirig'ini bajarish uchun transportda yoki piyoda harakatlanayotganda, shuningdek, mehnat faoliyati xizmat ko'rsatish obyektlari orasida yurish bilan bog'liq xodimlar bilan ish vaqtida transportda yoki piyoda ketayotganda;

tadbirlarning o'tkazilishi yoki ishlar bajarilishi joyidan qat'i nazar, shanbalik (yakshanbalik), fuqaro mudofaasi bo'yicha o'quv mashg'ulotlari, ko'ngilli yong'in muhofazasi musobaqalari o'tkazilayotganda, qishloq xo'jaligi ishlariga jalb etilganda, ish beruvchining yozma farmoyishi bo'yicha korxona tomonidan otaliq yordami ko'rsatilayotganda;

ichki ishlar organlarining ma'lumotlari asosida – ish vaqtida mehnat vazifalarini bajarayotganda boshqa shaxs tomonidan tan jarohati yetkazilganda;

smenali dam olishda bo'lgan xodim bilan transport vositasidagi vaxta shaharchasi hududidagi yoki ijaraga olingan xonadagi (kuzatib boruvchi, refrijerator brigadasi xodimi, smenali haydovchi, dengiz va daryo kemalari xodimlari, shuningdek, vaxta-ekspeditsiya usulida ishlayotganlar va boshqalar) baxtsiz hodisalar tekshiriladi va hisobga olinadi.

6. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa natijasida xodimning mehnat qobiliyati kamida bir kunga yo'qotilsa yoki tibbiy xulosaga muvofiq yengilroq boshqa ishga o'tishi zarur bo'lsa, tegishli shakldagi dalolatnoma bilan rasmiylashtiriladi.

Mazkur dalolatnomalar asosida ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar soni, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar oqibatida jabrlanganlar, shu jumladan o'lim bilan tugagani to'g'risida hisobot tuziladi.

Boshqa korxonaning ajratilgan uchastkasida ish olib borayotgan korxona xodimi bilan baxtsiz hodisa yuz bersa, u ish olib borayotgan korxona tomonidan tekshiriladi va hisobga olinadi.

Ish beruvchining yozma farmoyishi bilan vaqtincha boshqa tashkilotga ishga o'tkazilgan yoxud o'rindoshlik bo'yicha ishlayotgan xodim bilan baxtsiz hodisa yuz bersa, baxtsiz hodisa sodir bo'lgan tashkilot tomonidan tekshiriladi va hisobga olinadi.

Korxona tomonidan ishlab chiqarish amaliyoti uchun ajratilgan uchastkada o'qituvchilari rahbarligida ishlab chiqarish amaliyotini o'tayotgan yoki ish bajarayotgan o'quvchilar, talabalar bilan yuz bergan baxtsiz hodisalar ta'lim muassasalari tomonidan korxona vakili bilan birgalikda tekshiriladi va ta'lim muassasasi tomonidan hisobga olinadi.

7. Vaqtinchalik mehnatga layoqatsizligi hisobot yilida tugagan, bir ish kuni va undan ko'proq mehnatga layoqatini yo'qotgan shikastlanuvchilarning mehnatga layoqatsizlik kishi-kunlari soni tibbiyot tashkilotlari tomonidan berilgan barcha mehnatga layoqatsizlik varaqalari bo'yicha jamlash orqali aniqlanadi. Agar jabrlanuvchi hisobot yilidan oldingi yilda shikastlangan bo'lsa va uning vaqtincha mehnatga layoqatsizligi hisobot yilida tugagan bo'lsa, mehnatga layoqatsizlik kishi-kunlari soni ham hisobot yili uchun hisobotda aks ettiriladi.

8. Mehnatni muhofaza qilish – mehnat jarayonida insonning xavfsizligini, hayoti va sog'lig'i, ish qobiliyati saqlanishini ta'minlashga doir huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy, texnikaviy, sanitariya-gigiyena, davolash-profilaktika, rehabilitatsiya tadbirlari hamda vositalari tizimi.

9. Tashkilotning mehnatni muhofaza qilish tadbirlari uchun xarajatlari sut mahsulotlari va davolash-profilaktik ovqatlanish, tashkiliy, texnik, sanitariya – gigiyena tadbirlari, xodimlarni mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha o'qitish xarajatlarini o'z ichiga oladi.

4-bob. Ishlab chiqarishdagi shikastlanishlarni tavsiflovchi ko'rsatkichlarni hisoblash

10. Ishlab chiqarishda shikastlanish darajasini baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlar qo'llaniladi:

- **ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarning chastota koeffitsiyenti (K_1)** ma'lum bir davrdagi 1000 nafar ishlovchi xodimga to'g'ri keladigan ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarda jarohatlangan xodimlar sonini ifodalaydi hamda quyidagi formula yordamida aniqlanadi:

$$K_1 = \frac{L_i * 1000}{\bar{L}}, \quad (1)$$

bu yerda:

L_i – ma'lum bir davrda sodir bo'lgan ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarda shikastlangan xodimlar soni, kishi;

$\bar{L}$ – ma'lum bir davr uchun xodimlarning o'rtacha soni, kishi.

- **ishlab chiqarishdagi o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisalarning chastota koeffitsiyenti (K_2)** ma'lum bir davrdagi 1000 nafar ishlovchi xodimga to'g'ri keladigan ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar oqibatida halok bo'lgan xodimlar sonini ifodalaydi hamda quyidagi formula yordamida aniqlanadi:

$$K_2 = \frac{L_m * 1000}{\bar{L}}, \quad (2)$$

bu yerda:

L_m – ma'lum bir davrda sodir bo'lgan ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarda halok bo'lganlar soni, kishi;

$\bar{L}$ – ma'lum bir davr uchun o'rtacha xodimlar soni, kishi.

- **shikastlanishning og'irlik koeffitsiyenti (K_3)** bitta shikastlanuvchiga to'g'ri keladigan mehnatga layoqatsizlik kunlari sonini tavsiflaydi va quyidagi formula yordamida aniqlanadi:

$$K_3 = \frac{D}{L_i}, \quad (3)$$

bu yerda:

D – bir ish kuni va undan ko'proq mehnatga layoqatini yo'qotgan shikastlanuvchilarning mehnatga layoqatsizlik kunlarining umumiy soni;

L_i – ma'lum bir davrda sodir bo'lgan ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarda shikastlangan xodimlar soni, kishi.

5-bob. Yakuniy qoidalar

11. Ushbu Uslubiy nizom ishlab chiqarishda shikastlanganlik ko'rsatkichlarini statistika kuzatuvining asosiy tamoyillarini belgilaydi.

Ishlab chiqarishda shikastlanganlik ko'rsatkichlari tasdiqlangan mehnat statistikasi hisobotlari va ma'muriy ma'lumotlar asosida, yillik davriylikda yig'iladi.

12. Shikastlanish to'g'risidagi rasmiy statistika ma'lumotlari rasmiy sayt, davriy nashrlar, xalqaro darajada taqqoslash uchun tuzilgan xalqaro tashkilotlar savolnomalari orqali tarqatiladi.

Rasmiy statistika ma'lumotlari foydalanuvchilarga yuridik va jismoniy shaxslarning yozma so'rovlari asosida ham taqdim etilishi mumkin.

13. Mazkur uslubiy hujjatni ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va amaliyotga joriy qilish bosqichlari "Statistik ma'lumotlarni taqdim etishning universal modeli" (GSIM – Generic Statistical Information Model) talablari asosida ishlab chiqilgan "Statistika sohasida tasniflar, metodologiyalar va kuzatuv shakllarini ishlab chiqish va tasdiqlash bo'yicha namunaviy uslubiy qo'llanma"ga muvofiq amalga oshirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. / Kuchga kirish sanasi 2023-y. 30.04. / Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 2023-y.29.11, /03/23/880/0905-son, <https://lex.uz/ru/docs/-6257288>

2. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni.

3. "Mehnat statistikasi to'g'risida" Konvensiya (160). Jeneva, 1985- yil 5- iyun (Xalqaro mehnat tashkiloti Bosh konferensiyasining 71-sessiyasida qabul qilingan).

4. XMTning "Mehnat xavfsizligi va gigiyenasiga ko'maklashish asoslari to'g'risida"gi 187-sonli Konvensiyasi.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1997-yil 6-iyundagi "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat

vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 286-son qarori.

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2005-yil 11-fevraldagi "Xodimlarga ularning mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq holda jarohatlanishi, kasb kasalliklariga chalinishi yoki salomatlikning boshqa xil shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararni to'lash qoidalarini tasdiqlash to'g'risida" 60-son qarori.

7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 15-sentabrdagi "Xodimlar mehnatini muhofaza qilish chora-tadbirlarini yanada takomillashtirish to'g'risida" 263-son qarori.

8. Методологические положения по статистике производственного травматизма (Белстат).